

Taina răului

Gândirea contemporană face mari progrese înspre depășirea modului dualist de percepere a realității. Oamenii de știință onești nu se mai bazează pe analiza și percepția realității plecând de la cele două principii antice care stau la temelia universului: binele și răul, spiritul și materia etc.

Dimpotrivă, astăzi se vorbește tot mai mult de integralitatea lor. Mai exact, ni se explică că doar la suprafață existența se comportă ca realitate duală, dar aceste dualități izvorăsc dintr-un singur principiu creator și au în ele tendința de integralizare prin voința și libertatea omului.

Potrivit gândirii ortodoxe, dualismul antic este propriu filosofiilor care, pentru că (la nivel logic) nu pot împăca contrariile au despărțit realitatea (la nivel ființial) în două. Însă, Biserica dintotdeauna a mărturisit că Dumnezeu este unicul Creator, al tuturor celor văzute și nevăzute, iar răul nu-i aparține Lui (detaliat la: C. Pavel, Problema răului la Fericitul Augustin, EIBMBOR, București, 1996, pp. 5-19). Mai mult, teologhisirea Bisericii nu a vorbit despre lupta dintre Bine și rău, ca luptă dintre două principii absolute întrucât mărturisește răspicat un Singur Absolut, Atotputernic, Atoatecreator și Atotțiitor în Trei Ipostase.

Tensiunea celor două „realități” se consumă doar la nivelul conștient al persoanelor create – înger și oameni – întrucât doar la acestea se poate vorbi de voință mișcătoare către Binele neimpropriat și neasumat prin datul ontologic. Practic, Biserica mărturisește că Dumnezeu le-a zidit pe toate bune și foarte bune (Fc. 1, 31). În același timp, El a pus în ființele raționale create, în persoane, libertatea de a alege binele în mod conștient. Deci, atât îngerul, cât și omul au această libertate de a alege Binele, de a sta în comuniune cu El, iar binele lor suprem constă în alegerea continuă de a fi conform cu rațiunile în care le-a întemeiat Ziditorul.

Cunoaștem cu toții că mai întâi îngerul (Lucifer) și apoi omul (Eva și Adam) nu s-au mișcat potrivit rațiunii după care au fost zidiți, iar această libertate eșuată a dus la posibilitatea apariției răului în lume, prevăzută de Creator, dar nu predeterminată de El. Prin urmare, răul are existență de sine numai acolo unde există o alegere a lui în afara lui Dumnezeu, fiind legată direct de ipostasul îngerului sau al omului, singurii care pot alege altceva decât ascultarea și relația cu Dumnezeu. De aici și zicerea patristică după care răul nu are existență în sine, ci el este doar lipsa Binelui.

Deși paradoxal, răul, această nepotrivită alegere a binelui, are o taină a lui, prin însăși faptul că totdeauna este legat de firea existenței bune. Mai întâi, alegerea răului în locul Binelui nu atrage după sine anularea rațiunii bune după care orice făptură din univers a fost zidită de Dumnezeu. După Sfântul Maxim Mărturisitorul, alegerea greșită a persoanei create, schimbă doar toposul (mișcarea), nu și logosul (rațiunea) firii sale sau a lucrurilor întrebuințate greșit (Capete despre dragoste (Întâia sută), Filocalia II, p. 128). Astfel, prin alegerea voită a răului, omul și îngerul, ratează atingerea țintei finale pentru care au fost zidiți. Adică, se modifică înaintarea de la bine la desăvârșire, dar nicidecum nu se poate anula ființa sau logosul existențelor, care sunt ținute și preferate de Dumnezeu, indiferent de alegerile persoanelor create. Drept consecință, însăși faptul existenței și al existenței veșnice după ființă, precum și neputința răului de a le distruge, face ca răul să capete și el existență temporală și veșnică, numai în măsura în care este prins în cercul alegerilor permanente ale ființelor care îl preferă.

Această îngemănare a binelui cu răul scoate în evidență o altă „taină” a celui din urmă, aceea că niciodată răul nu este definitiv și iremediabil. Mai bine zis, dacă pentru a exista, răul are nevoie să fie ales, totuși momentul alegerii lui poate deveni însăși clipa inexistenței lui, din simplu motiv că orice persoană care a ales răul poate oricând reveni asupra deciziei. Adică, poate în chiar clipa alegerii răului să se răzgândească, alegând Binele, care nu-l refuză. Aceasta pune în valoare gândul potrivit cu Adevărul că oricare ar fi căderea îngerului sau a omului, dacă libertatea lor se reorientează către Bine, atunci ființele lor se regenerează câpătând consistență din însăși alegerea lor bună, mult mai multă decât se pierdea cu orice alegere greșită.

Putem spune că prin faptul neexistenței sale, răul este într-o continuă născocire de sine și totodată o autonăruire. El își caută substanța strâmbând în permanență calitățile bune ale ființei. Dar, totdeauna se descoperă gol, siluit, sleit, amăgit și autodistrus, motiv pentru care scotocește alte și alte variații ale aceleași

teme, secându-se direct proporțional cu graba cu care le inventează (și mă mir cum de nu obosește. Asta da taină!). Este un fel de cădere permanentă în gol. O autodorire de risipiri nesfârșite. Taina acestei inconsistențe a răului și a acestei schimonosiri a lui constă în aceea că acolo unde a existat voința de a face răul, dacă se schimbă această alegere în bine, atunci răul prin chiar umbra existenței sale (el nu dispăre, ci trece într-o umbră trecută alăturată binelui) devine suport al binelui și anume, a neputinței de a mai păcătuți. Mai exact, durerea suferită de pe urma lui, amintirea acelei uscăciuni ființiale, propulsează și mai mult către alegerea voită a Binelui.

Nu în ultimul rând, răul are o taină din chiar inima alegerii lui, prin faptul că e direct legat de asumarea lui în Persoana lui Hristos. Fiul lui Dumnezeu, fără să păcătuiască (In. 8, 46) și-a asumat toată greutatea răutății, din toate voințele îngerești și umane care o susțineau, schimbându-i înaintarea căzătoare. Și, fără să clinească ceva din variațiile manifestărilor păcătoase le-a reorientat, însărându-Se în mijlocul lor. Adică, în interiorul firii umane (deci, și a celei îngerești: I Ptr. 3, 19), de unde prin ascultare neclintită de Tatăl a vindecat orice alegere greșită oferindu-i șansa să se oprească din cădere prin unirea cu Sine. În același timp, Mântuitorul Hristos reînnoiește calitățile interioare și toate resorturile clătinate ale firii create oferindu-Se drept centru personal care să dinamizeze și să susțină permanent slabele alegeri înspre bine ale ființelor care doresc să scape de rău.

Și apoi, ce rău mai poate fi acela care este iertat înainte de a fi făcut? Ce putere mai poate avea răul odată ce a fost năruit de Învierea lui Hristos? Cine se mai poate lăuda cu răul de vreme ce chiar alegerea lui este înafara existenței, întrucât odată unit cu firea umană și cu întreaga creație, Mântuitorul Hristos stă în centrul universului inteligibil și sensibil transfigurându-l neîncetat?

Un singur drept par a mai cere cei răi. Pentru că pe Dumnezeu nu-L mai pot nega, iar faptele răutății nu mai au „noutate” – se repetă sub alte și alte forme – cer de la Dumnezeu un fel de legitimare a răutății, o recunoaștere din partea divină a „lumii celor răi”. Altfel spus, cei răi ar fi dispuși „să înceteze” a mai lupta cu Dumnezeu în arena umană – nici nu mai au cum, smerenia Lui i-a biruit –, dar doresc în schimb o „împărăție” a lor, ceea ce practic este imposibil – ontologic, nu logic. Practic, aceasta este ultima zbatere a celor răi, să-și facă o „împărăție proprie” formată din sumele voințelor celor care aleg, aproape la întâmplare, răul. Și, se pare că istoric chiar se îndreaptă către această realizare de vreme ce lumea, ambianța naturală creată de Dumnezeu pentru om, devine din ce în ce mai schimonosită, mai fără chipul divin din ea, prin alegerile noastre de a o tehnologiza, a o robotiza, a o virtualiza, etc (deci, denaturaliza și dezumaniza), oferindu-i un chip rece, metalic și hidos.

Ceea ce nu iau în calcul voințele rele este faptul că după întruparea Fiului lui Dumnezeu, istoria nu mai are nimic nou de zis (Ecc. 1, 9). În nicio direcție, fie pozitivă, fie negativă. Eshatologia a început. Istoria merge mai mult înapoi decât înainte. Mai bine zis, în vreme ce chipul dinafară al ei se trece, înăuntru se înnoiește din zi în zi (II Co. 4, 16). Restul timpului nu-i decât îngăduința lui Dumnezeu cu noi, șansa Lui iubitoare pentru ca alegerile noastre rele să se reînnoiască în alegeri bune.

Și, totuși, se pare că istoria va arde, alegerile rele îi va aduce pieirea (II Ptr. 3, 10-12). Numai că, în loc să dispară în neant sau să fie legitimată în rău, va fi înghițită de viață (II Co. 5, 4). Așa ne spune și Apocalipsa, cartea tainei celei mari în care răul își va primi răsplata (deci, nu o împărăție proprie, ci răspunsul propriilor alegeri autodistrugătoare), că Mielul a ieșit la luptă ca un biruitor (Apc. 6, 2). El nu se luptă, El se sacrifică. El nu pedepsește, ci se smerește și îngăduie alegerile rele pe care le susține cu infinită bunătate, spre a lor nefericire.

În rest, răule prin tine pieirea ta! (Pil. 13, 3). Cât despre noi, mai bine să nu fi fost, decât să vrem să fii în răutate. Mai bine cu Domnul în iad, decât în brațele Lui fiind să dorim a fi altundeva. Fiindcă, de acest iad al autonomiei în răutate, nici chiar Dumnezeu nu ne mai poate salva!

(Gheorghe Butuc)